УДК 636

JEL classification: M21

Анатолій ЛІВІНСЬКИЙ
кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Одеський державний аграрний університет, Україна

© Анатолій Лівінський, 2019

Отримано: 11.02.2019 р.
Прорецензовано: 20.02.2019 р.
Рекомендовано до друку: 27.03.2019 р.
Опубліковано: 29.03.2019 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Анатолій Лівінський (Україна)

СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТВАРИННИЦТВА

Анотація

Традиційне автономне застосування показників, що характеризують кожну з форм вияву ефективності (функціональну, економічну, соціальну, екологічну), призводить до однобічної оцінки систем ведення господарства, тоді як потрібна їх комплексна оцінка в стратегічній перспективі. Ефективність стратегічних систем ведення господарства являє собою одну із найскладніших форм прояву категорії ефективності, що стосовно інших видів ефективності виступає як найбільш узагальнювальне поняття, що синтезує в собі цілий комплекс самостійних значень ефективності у довгостроковому періоді. Тільки розгляд цієї категорії з позиції системного аналізу певною мірою дозволяє вирішувати це непросте завдання.

Лівінський А. Сучасні методичні підходи до ефективності стратегічної діяльності підприємств тваринництва. *Економічний аналіз.* Тернопіль. 2019. Том 29. № 1. С. 141-148.

Ключові слова: оцінка; ефективність; тваринництво; аграрне виробництво; витрати

UDC 636

JEL classification: M21

Anatolii LIVINSKYI
PhD in Agricultural Sciences,
Associate Professor,
Odessa State Agrarian University, Ukraine

© Anatolii Livinskyi, 2019

Received: 11.02.2019
Revised: 20.02.2019
Accepted: 27.03.2019
Online publication date: 29.03.2019

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Anatolii Livinskyi (Ukraine)

MODERN METHODICAL APPROACHES TO EFFICIENCY OF STRATEGIC ACTIVITY OF CATTLE ENTERPRISES

Abstract
Traditional autonomous use of indicators characterizing each of the forms of effectiveness (functional, economic, social, environmental) leads to a one-sided assessment of management systems, while a comprehensive assessment is needed in the strategic perspective. Efficiency of strategic management systems is one of the most complex forms of the manifestation of the efficiency category, which, in relation to other types of efficiency, acts as the most generalizing concept that synthesizes a complex of independent values of efficiency in the long run. Only the consideration of this category from the position of system analysis to a certain extent allows us to solve this difficult task.

Livinskyi, A. (2019). Modern methodical approaches to efficiency of strategic activity of cattle enterprises. *Economic analysis*, 29 (1), 141-148.

Keywords: assessment; efficiency; animal husbandry; agrarian production; costs

Вступ

Традиційне автономне застосування показників, що характеризують кожну з форм вияву ефективності (функціональну, економічну, соціальну, екологічну), призводить до однобічної оцінки систем ведення господарства, у той час, як потрібна їх комплексна оцінка в стратегічній перспективі. Ефективність стратегічних систем ведення господарства є однією із найскладніших форм прояву категорії ефективності, що стосовно інших видів ефективності виступає як найбільш узагальнювальне поняття, що синтезує в собі цілий комплекс самостійних значень ефективності довгостроковому періоді.. Тільки розгляд цієї категорії з позиції системного аналізу певною мірою дозволяє вирішувати це непросте завдання.

У загальній теорії систем поняття ефективності розглядається як одна з найважливіших характеристик якості систем, разом із їх характеристиками по співвідношенню результатів функціонування систем і пов'язаних з їх діяльністю витрат. Методичний інструментарій ефективності систем ведення підприємств тваринництва репрезентовано в наукових працях Гришової І. Ю., Галицького О. М., Гнатьєвої Т. М., Давидюка О. О., Дерій Ж. В., Кравчук А. О., Стоянової-Коваль С. С., Ніколюк О. В., Шестаковської Т. Л., Яціва І. Б [1-10].

Мета статті

Мета статті – узагальнити сучасні методичні підходи до ефективності стратегічної діяльності підприємств тваринництва.

Виклад основних результатів дослідження

З метою проведення комплексної оцінки ефективності систем ведення господарства доцільно використовувати такі методичні підходи.

Один з них полягає в тому, що комплексна оцінка ефективності систем ведення господарства може проводитися за допомогою узагальнювального показника. Він забезпечує оцінку систем, насамперед, відповідно до основного критерію – максимізації виробництва сільськогосподарської продукції на основі повного використання створеного в аграрному виробництві потенціалу при найменших витратах, а також підвищення рівня соціального розвитку села, збереження довкілля. Таким узагальнювальним показником, зокрема, може служити показник ефективності використання ресурсного потенціалу. Його можна визначити за формулою:

$$E_{РП} = \frac{E_Ф}{\sum РП} = \frac{E_Ф}{ЗР + ТР + МР} \quad (1)$$

де $E_{РП}$ – ефективність ресурсного потенціалу;

$E_Ф$ – ефект функціонування системи ведення господарства;

ΣРП – ресурсний потенціал аграрного виробництва;

ЗР – грошова оцінка земельних ресурсів (сільськогосподарських угідь);

ТР – грошова оцінка трудових ресурсів;

МР – грошова оцінка матеріально-технічних ресурсів.

Водночас, застосовуючи для комплексної оцінки ефективності узагальнювальний показник, варто пам'ятати, що такий показник не може через свою побудову реально відображати результативність усіх видів ефективності. Це зумовлюється тим, що поки ще не розроблено надійні методи, які дозволяють зводити різноякісні ресурси в єдиний показник, що відображає й характеризує різні види ефективності системи господарства - функціональну, економічну, соціальну й екологічну.

Тому доцільно використання іншого методичного підходу, що може застосовуватися в розробці й обґрунтуванні систем ведення господарства на перспективу, де комплексна оцінка ефективності здійснюється поетапно. Для цього всі головні показники, що характеризують функціональну, економічну, соціальну й екологічну ефективність, розташовуються в порядку їх значущості. Потім визначається оптимальне рішення щодо вдосконалення системи господарства по найбільш важливому із цих показників. Потім знаходять інтервал, у якому значення першого узагальнювального показника незначно відхиляється від знайденої розрахункової величини. Далі в цих межах здійснюється оптимізація за наступним показником, що характеризує ефективність системи. Аналогічним чином слід вести розрахунок доти, поки не буде знайдене оптимальне рішення по всіх основних показниках, що характеризують ефективність розроблювальної системи ведення господарства.

Ще один методичний підхід визначення комплексної оцінки ефективності, також застосовний при обґрунтуванні системи ведення господарства на перспективу, заснований на використанні показників різних видів ефективності як обмеження. З цією метою після визначення важливості й значущості головних показників ефективності систем ведення господарства другий і наступні за ними показники подаються у вигляді відповідних обмежень, рівень яких, природно, повинен бути науково обґрунтований. Цей підхід найбільшою мірою відповідає застосовуваним в умовах ринку як традиційним, так й економіко-математичним методам моделювання, використовуваним при розробці систем ведення аграрного виробництва.

У тваринницьких підприємствах застосовують різні способи й технології утримання худоби, засоби механізації, організації праці. Все це, природно, певною мірою відображається на кінцевих результатах їх роботи.

У працях, що стосуються ефективності тваринницьких підприємств також пропонується оцінювати її за допомогою фондовіддачі [1; 2] або комплексу показників: витрати праці, капіталовкладення, експлуатаційні й приведені витрати, прибуток, витрати кормів і т. д. [3; 4].

У літературі з економіки аграрного виробництва описуються методи оцінки ефективності аграрного виробництва на підставі індексу використання виробничих ресурсів, узагальненого показника виробничо-економічної ефективності й узагальненого показника ресурсів із установленням їх взаємозв'язку [5; 6].

Гришова І. Ю. [7] пропонує метод визначення економічної ефективності національного господарства загалом або його окремих складових (підприємств, їх структурних підрозділів, галузей промисловості, регіонів і т. д.) на підставі узагальнювального індексу ефективності, що розраховується на підставі матричної моделі показників господарської діяльності.

Як свідчать фахові джерела [1-8], економічну ефективність, з огляду на принципи системного підходу, варто розглядати як одну зі складових загальної ефективності, до складу якої входять функціональна (технологічна), економічна, соціальна й екологічна ефективність. При цьому економічна ефективність знаходить своє відбиття у великій сукупності нерівнозначних і незіставних показників господарської діяльності.

На нашу думку, для аналізу й оцінки

ефективності роботи тваринницьких підприємств найбільш прийнятний матричний метод.

Матричний метод дозволяє:

- ранжувати тваринницькі підприємства за досягнутим рівнем ефективності (статична задача);
- досліджувати зміни рівня ефективності тваринницьких підприємств протягом аналізованого періоду (динамічна задача);
- визначати залежність результатів роботи ферми від інтенсивних й екстенсивних факторів.

За основу матричної моделі аналізу й оцінки ефективності тваринницьких підприємств може бути взята ключова матриця, наведена в табл. 1.

Таблиця 1. Матриця оцінки ефективності тваринницьких підприємств (на прикладі молокопродуктових підприємств)

	Прибуток, грн	*Виторг від виробництва молока, грн*	*Вироблено молока, кг*	*Витрати кормів, корм од.*	*Виробничі витрати, грн*	*Витрати ел. енергії. квт-год*
Прибуток, грн		Виторг від молока на 1 грн прибутку	Вироблено молока на 1 грн прибутку	Витрата кормів на 1 грн прибутку	Виробничі витрати на 1 грн прибутку	Витрата ел.енергії на 1 грн прибутку
Виторг від виробництва молока, грн	рентабельність молока		Вироблено молока на 1 грн виторгу	Витрата кормів на 1 грн молока	Виробничі витрати на 1 грн молока	Витрати ел. енергії на 1 грн молока
Вироблено молока, кг	рентабельність 1 кг молока	Середня ціна молока		Витрати кормів на 1 кг молока	Виробничі витрати на 1 кг молока	витрати ел. енергії на 1 кг молока
Витрати кормів, корм. од.	рентабельність кормів	Виторг на 1 корм, од.	Виробництво молока на 1 корм. од.		Виробничі витрати на 1 корм. од.	витрати ел. енергії на 1 корм. од.
Виробничі витрати (ВВ), грн	Рентабельність ВВ	виторг на 1 грн ВВ	Виробництво молока на 1 грн ВВ	Витрати кормів на 1 грн ВВ		витрати ел. енергії на 1 грн ВВ
Витрата ел. енергії, квт-год	рентабельність електроенергії	виторг на 1 квт-год	Виробництво молока на 1 квт-год	Витрати кормів на 1 квт-год	Виробничі витрати на 1 квт-год	
Вартість обладнання, грн	рентабельність обладнання	виторг на 1 грн. обладнання	Виробництво молока на 1 грн. обладнання	Витрати кормів на 1 грн. обладнання	Виробничі витрати на 1 грн обладнання	Витрати ел.енергії на 1 грн обладнання
Кількість корів, голів	рентабельність корови	Виторг на 1 корову	Річний удій корови	Витрати кормів на 1 корову	Виробничі витрати на 1 корову	Витрати ел. енергії на 1 корову
Зарплата, грн	рентабельність зарплати	виторг на 1 грн зарплати	Виробництво молока на 1 грн зарплати	Витрати кормів на 1 грн зарплати	Виробничі витрати на 1 грн зарплати	витрати ел. енергії на 1 грн зарплати
Витрати праці, чол.-год	рентабельність, чол.-год	Виторг на 1 чол.-год	Виробництво молока на 1 чол.-год	Витрати кормів на 1 чол.-год	Виробничі витрати на 1 чол.-год	витрати ел. енергії на 1 чол.-год
Кількість працівників, чол.	рентабельність праці	Продуктивність праці, грн	Продуктивність праці, кг/чол	Витрати кормів на 1 працівника	Продуктивність праці за собівартістю	електроозброєність 1 працівника
Виробнича площа, м²	прибуток на 1 м²	виторг на 1 м²	Виробництво молока на 1 м²	Витрати кормів на 1 м²	Виробничі витрати на 1 м²	витрата ел. енергії на 1 м²

Продовження табл. 1

	Вартість обладнання, грн	*Кількість корів, голів*	*Зарплата, грн.*	*Витрати праці. чол.-год*	*Чисельність працівників, чол.*	*Виробнича площа, м²*
Прибуток, грн	Фондоємність на 1 грн прибутку	Кількість корів на 1 грн прибутку	Витрата зарплати 1 грн прибутку	Трудоємність прибутку	Трудоємність прибутку	Виробнича площа на 1 грн прибутку
Виторг від виробництва молока, грн.	фондоємність на 1 грн молока	кількість корів на 1 грн молока	Витрати зарплати на 1 грн молока	трудоємність на 1 грн молока	трудоємність на 1 грн молока	Виробнича площа на 1 грн молока
Вироблено молока, кг	фондоємність 1 кг молока	Кількість корів на 1 кг молока	Зарплата на 1 кг молока	трудоємність на 1 кг молока	трудоємність на 1 кг молока	Виробнича площа на 1 кг молока
Витрати кормів, корм. од.	Вартість обладнання на 1 корм. од.	Кількість корів на 1 корм. од.	витрата зарплати на 1 корм. од.	Витрати праці на 1 корм. од.	Чисельність працівників на 1 корм. од.	виробнича площа на 1 корм, од.
Виробничі витрати (ВВ), грн.	Вартість обладнання на 1 грн ВВ	Кількість корів на 1 грн ВВ	Питома вага зарплати у ВВ	Витрати праці на 1 грн ВВ	Чисельність парцівнкиів на 1 грн ВВ	Виробнича площа на 1 грн ВВ
Витрата ел. енергії, квт-год	Вартість обладнання на 1 квт-год	Кількість корів на 1 квт-год	Витрати зарплати на 1 квт-год	Витрати праці на 1 квт-год	Чисельність працівників на 1 квт-год	Виробнича площа на 1 квт-год
Вартість обладнання, грн		Кількість корів на 1 грн обладнання	Витрати зарплати на 1 грн обладнання	Витрати праці на 1 грн обладнання	Чисельність працівників на 1 грн обладнання	виробнича площа 1 грн обладнання
Кількість корів, голів	Вартість обладнання на 1 корову		Витрати зарплати на 1 корову	Витрати праці на 1 корову	Чисельність працівників на 1 корову	Виробнича площа на 1 корову
Зарплата, грн	Вартість обладнання., на 1 грн, зарплати	Кількість корів на 1 грн зарплати		Витрати праці на 1 грн зарплати	Кількість працівників на одиницю, зарплати	виробнича площа на 1 грн зарплати
Витрати праці, чол.-год	Вартість обладнання на 1 чол.-год	Кількість корів на 1 чол.-год	Середньогодинна зарплата		Кількість працівників	Виробнича площа на 1 чол.-год
Кількість працівників, чол.	Фондоозброєність 1 працівника	Кількість корів на 1 чол.	Середня зарплата 1 чол.	Фонд часу 1 чоловіка		Виробнича площа на 1 працівника
Виробнича площа, м²	Обсяг обладнання на 1 м²	Кількість корів на 1 м²	Витрати зарплати на 1 м²	Витрати праці на 1 м²	Кількість працівників на 1 м²	

Вихідними даними матричної моделі є кількісні показники, що характеризують різні сторони діяльності підприємств.

Як основні показники роботи тваринницьких підприємств можуть бути прийняті: прибуток, виторг від виробництва молока та/або м'яса, кількість виробленого молока та/або м'яса, витрата кормів, виробничі витрати, витрати електроенергії, вартість обладнання, кількість корів (свиней, птиці тощо), зарплата працівників, витрати праці, чисельність, виробнича площа.

Принципи побудови матричної моделі досить прості: відібрані основні показники господарської діяльності в однаковій послідовності заносяться у верхній рядок (зліва-направо) і в перший стовпець матричної моделі (зверху-вниз). На перетинанні показників верхнього рядка й лівого стовпця моделі розташовані її елементи - якісні показники ефективності роботи тваринницьких підприємств.

В усіх елементів матриці є свій техніко-економічний зміст, з якого й виходить кожна окрема назва. Багато з них вже втілені у методиках оцінки ефективності діяльності тваринницьких підприємств.

Джерелом вихідних даних можуть служити матеріали Державної служби статистики України й звітність підприємств (витрата електроенергії, виробнича площа).

Черговість вихідних показників у матричній моделі може бути такою, щоб ті елементи матриці (локальні показники ефективності), зростання яких вважається позитивним з погляду підвищення ефективності роботи тваринницьких підприємств, були б розташовані під головною діагоналлю матриці, тобто впорядкованими. Відповідно сконструйована матриця також буде вважатися впорядкованою.

Кількість і склад вихідних даних не обмежується. Пропонований набір вважається достатнім на основі апробації різних варіантів й експертної оцінки.

У результаті обробки вихідної інформації можуть бути отримані табуляграми значень якісних показників за всі періоди часу по всіх фермах, їх змін, впливу якісних показників на результати роботи тваринницьких підприємств, аналізу впливу структурних зрушень, а також порівняльного аналізу й узагальнювальної оцінки ефективності діяльності всіх тваринницьких підприємств.

Узагальнювальна оцінка (синтетичний індекс) ефективності E_C визначається за формулою:

$$E_C = \frac{2\sum E_{C_{ij}}}{m^2 - m} \qquad (2)$$

де E_{Cij} – локальний індекс ефективності виробничо-господарської діяльності;

m – кількість основних показників матричної моделі ефективності тваринницьких підприємств.

Значення $E_C > 1$ свідчить про підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності тваринницьких підприємств.

Розрахунок E_C за методом незваженої середньої арифметичної, однак, не означає, що всі локальні індекси ефективності мають рівну вагу у формуванні узагальнювальної оцінки ефективності тваринницьких підприємств.

Обґрунтуванням «ваги» є основні показники матричної моделі. У матриці будь-який основний показник господарської діяльності бере участь у розрахунку локальних показників ефективності що більшу кількість разів, то більшою мірою він відображає кінцеві результати діяльності тваринницьких підприємств.

Таким чином, у матричній моделі обирається й «вага» локальних показників ефективності діяльності тваринницьких підприємств.

Економічний зміст узагальнювальної оцінки ефективності діяльності тваринницьких підприємств можна виразити як середній індекс зміни локальних її показників.

Розрахунок E_C на основі показників матричної моделі має суб'єктивні й об'єктивні сторони. Суб'єктивність полягає у виборі основних показників матричної моделі, що характеризують різні сторони діяльності тваринницьких підприємств. Об'єктивність узагальнювальної оцінки господарської діяльності полягає в єдиній методиці її розрахунку для всіх тваринницьких підприємств на основі єдиної матричної моделі.

Розташовуючи тваринницькі підприємства за зменшенням значень узагальнювальної оцінки ефективності тваринницьких підприємств, можна визначити їх місця в рейтингу ефективності їх виробничо-господарської діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Матричний метод по узагальнювальній оцінці діяльності тваринницьких підприємств працездатний і дозволяє ранжувати ферми за рівнем ефективності на підставі синтетичних індексів, а також досліджувати її зміни за часом.

Таким чином, застосування розглянутих показників комплексної оцінки ефективності систем ведення господарства у тваринництві дозволить забезпечити:

- об'єктивну характеристику головних результатів діяльності систем ведення господарства;
- визначення найбільш раціональних варіантів розроблюваних науково обґрунтованих систем;
- порівняльну оцінку ефективності однотипних систем ведення виробництва, що функціонують приблизно в однакових природних й економічних умовах;
- вимір ефективності функціонування основних підсистем й елементів систем ведення аграрного виробництва у тваринництві та суміжних підсистемах (системи землеробства, соціальні підсистеми й ін.);
- наскрізну оцінку ефективності систем ведення аграрного виробництва на підприємствах тваринництва й більш високих ієрархічних рівнях;
- виявлення й оцінку впливу освоєння комплексу заходів систем ведення аграрного виробництва на підвищення ефективності його функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лівінський А. І. Закордонний досвід регулювання діяльності аграрних виробників у контексті реновації вітчизняної аграрної економіки. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Том 2. № 4. С. 85-93. ISSN 2415-8453
2. Дерій Ж. В., Галицький О. М. Стратегія удосконалення інноваційно-інвестиційної державної політики щодо розвитку аграрного виробництва в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Том2. № 4. С.6-11.
3. Давидюк О. О., Марчук Л. Л. Організаційно-інституційні імперативи удосконалення державного регулювання захисту економічних інтересів в аграрній сфері. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20. С. 23–28. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.20.23
4. Livinsky A. (2018). Methodological aspects of forecasting the renovation development of livestock enterprises. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2018. № 3. 57-64. Retrieved from https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1590.
5. Галицький О. М., Карабанов О. В. Моніторинг економічної діяльності суб'єктів, його законодавче забезпечення та державне регулювання. Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern Priorities of Economics. Societal Challenges. Chernihiv: CNTU, 2017. 190 p. P.115-116
6. Гришова І. Ю., Стоянова-Коваль С. С. Аналітичне забезпечення економічного розвитку підприємств з позицій інвестиційної привабливості. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 2. С. 195-204.
7. Гришова І. Ю., Стоянова-Коваль С. С. Інвестування стратегій інноваційного розвитку суб'єктів аграрної сфери України. *Вісник Сумського національного аграрного університету серія «Економіка та менеджмент»*. 2016. №4 (68). С. 12-16
8. Галицький О. М. Теоретико-методологічні засади адаптивного управління підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2016. №12 (70). С. 38-64.
9. Ніколюк О. В. Теоретико-методологічні засади інституційного регулювання соціально-економічної безпеки аграрного виробництва: монографія. Одеса: Друкарський дім, Друк Південь, 2018. 298 с.
10. Ніколюк О. В. Методичні засади оцінювання інвестиційної привабливості підприємств птахівництва. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2014. № 3(75). - С. 113-121.
11. Дяченко О. П. Результативність інформаційних технологій системи державного фінансового моніторингу як механізму державної протидії розвитку тіньової економіки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток».* 2018. № 2.
12. Дяченко О. П. Групування критеріїв та показників моніторингу ризикованості проведених операцій суб'єктами економічних відносин в Україні. *Сучасні тенденції в економіці та управлінні:* збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 15-16 грудня 2017 року) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2017. С. 125-128.

REFERENCES

1. Livins'kyy, A. I. (2017). Zakordonnyy dosvid rehulyuvannya diyal'nosti ahrarnykh vyrobnykiv u konteksti renovatsiyi vitchyznyanoyi ahrarnoyi ekonomiky [Foreign experience in regulating the activities of agrarian producers in the context of the renovation of the domestic agrarian economy]. *Ukrayinskyy zhurnal prykladnoyi ekonomiky – Ukrainian Journal of Applied Economics*, 2(4), 85-93 [in Ukrainian].
2. Deriy, Zh. V., & Halyts'kyy, O. M. (2017). Stratehiya udoskonalennya innovatsiyno-investytsiynoyi derzhavnoyi polityky shchodo rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva v Ukrayini [Strategy for the improvement of an innovation and state policy on the development of agro-industrial production in Ukrane]. *Ukrayinskyy zhurnal prykladnoyi ekonomiky – Ukrainian Journal of Applied Economics*, 2(4), 6-11 [in Ukrainian].
3. Davydyuk, O. O., & Marchuk, L. L. (2018). Orhanizatsiyno-instytutsiyni imperatyvy udoskonalennya derzhavnoho rehulyuvannya zakhystu ekonomichnykh interesiv v ahrarniy sferi [Organizational-Institutional Imperatives for Improvement of State Regulation on the Protection of Economic Interests in the Agrarian Area]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid* – , 20, 23–28. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.20.23 [in Ukrainian].
4. Livinsky, A. (2018). Methodological aspects of forecasting the renovation development of livestock enterprises. Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, 3, 57-64. Retrieved from https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1590.
5. Galyts'kyy, O. M., & Karabanov, O. V. (2017). Monitorynh ekonomichnoyi diyal'nosti sub"yektiv, yoho zakonodavche zabezpechennya ta derzhavne rehulyuvannya [Monitoring of economic activity of subjects, its legislative support and state regulation]. *Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law*: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern Priorities of Economics. Societal Challenges. Chernihiv: CNTU, 2017. 190 p. 115-116 [in Ukrainian].

6. Gryshova, I. Yu., & Stoyanova-Koval', S. S. (2015). Analitychne zabezpechennya ekonomichnoho rozvytku pidpryyemstv z pozytsiy investytsiynoyi pryvablyvosti [Analytical support of economic development of enterprises from the standpoint of investment attractiveness]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya – Problems and prospects of economy and management,* 2, 195-204 [in Ukrainian].

7. Gryshova, I. Yu., & Stoyanova-Koval', S. S. (2016). Investuvannya stratehiy innovatsiynoho rozvytku sub''yektiv ahrarnoyi sfery Ukrayiny [Investing in strategies of innovative development of subjects of the agrarian sphere of Ukraine]. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu – Bulletin of the Sumy National Agrarian University,* 4 (68), 12-16 [in Ukrainian].

8. Galitsky, O. M. Teoretyko-metodolohichni zasady adaptyvnoho upravlinnya pidpryyemstv [Theoretical and methodological principles of adaptive management of enterprises]. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu – Bulletin of the Sumy National Agrarian University*, 12 (70), 38-64 [in Ukrainian].

9. Nikolyuk, O. V. (2018). *Teoretyko-metodolohichni zasady instytutsiynoho rehulyuvannya sotsial'no-ekonomichnoyi bezpeky ahrarnoho vyrobnytstva [Theoretical and methodological principles of institutional regulation of socio-economic safety of agrarian production].* Odesa: Drukars'kyy dim, Druk Pivden' [in Ukrainian].

10. Nikolyuk, O. V. (2014). Metodychni zasady otsinyuvannya investytsiynoyi pryvablyvosti pidpryyemstv ptakhivnytstva [Methodical principles of estimation of investment attractiveness of poultry enterprises]. *Visnyk Chernihivs'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu – Bulletin of the Chernihiv State Technological University*, 3(75), 113-121 [in Ukrainian].

11. Dyachenko, O. P. (2018). Rezul'tatyvnist' informatsiynykh tekhnolohiy systemy derzhavnoho finansovoho monitorynhu yak mekhanizmu derzhavnoyi protydiyi rozvytku tin'ovoyi ekonomiky Ukrayini [Effectiveness of Information Technologies of the System of State Financial Monitoring as a Mechanism of State Counteraction to the Development of the Shadow Economy in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development,* 2 [in Ukrainian].

12. Dyachenko, O. P. (2017). Hrupuvannya kryteriyiv ta pokaznykiv monitorynhu ryzykovanocti provedenykh operatsiy cubyektamy ekonomichnykh vidnocyn v Ukrayini [Grouping of crite ria and the pioneers of monitoring the risk-taking of pro-active operations by entities of economic relations in Ukrane]. *Suchasni tendentsiyi v ekonomitsi ta upravlinni*: zbirnyk materialiv II Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (m. Zaporizhzhya, 15-16 hrudnya 2017 roku) / Skhidnoukrayins'kyy instytut ekonomiky ta upravlinnya. Zaporizhzhya: HO «SIEU», 125-128 [in Ukrainian].